

บทที่ 3

สถานการณ์การเคลื่อนย้ายของแรงงานหญิงข้ามชาติสู่ประเทศไทย

ประเทศไทยมีพรมแดนติดกับประเทศพม่ามากที่สุด โดยมีพรมแดนยาวถึง 2,202 กิโลเมตร มีจังหวัดที่ติดต่อกับประเทศพม่านับจากเหนือลงใต้มี 10 จังหวัดได้แก่จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร และจังหวัดระนอง

รูปภาพที่ 3.1 แผนที่แสดงจังหวัดชายแดนไทย-พม่า

จังหวัดเชียงใหม่มีชายแดนติดกับประเทศพม่าในพื้นที่ติดต่อ 5 อำเภอ คือ อำเภอแม่ฮาด ติดต่อกับเมืองยอน รัฐฉาน อำเภอฝาง ติดต่อกับบ้านโป่งป่าแหลม เมืองต่วน รัฐฉาน อำเภอเชียงดาว ติดต่อกับบ้านยุมเมืองต่วนรัฐฉาน อำเภอเวียงแหง ติดต่อกับบ้านบางใหม่สูง บ้านปางเสื่อเต่า บ้านกองเฮือบิน เมืองต่วนรัฐฉาน อำเภอไชยปราการ ติดต่อกับบ้านโป่งป่าแหลม เมืองต่วนรัฐฉาน ระยะทางรวมทั้งสิ้น 227 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขาซึ่งส่งผลต่อการปักหลักแดนที่ไม่สามารถทำได้ชัดเจน จากสถิติปี พ.ศ. 2545-2547 พบว่า มีชาวไทยใหญ่เดินทางเข้าไทยเฉลี่ยเดือนละ 1,000 คน ผ่านทางอำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด ส่วนใหญ่มีต้นทางจากเมืองลาซา เมืองนาย เมืองก้ง (ผู้พลัดถิ่นภายใน และผู้ลี้ภัยจากพม่า โศกนาฏกรรมยังไม่เปลี่ยนแปลง, ออนไลน์)¹

3.1 สถานการณ์ในประเทศต้นทาง

สถานการณ์การเมืองในประเทศพม่า นับได้ว่าเป็นมูลเหตุสำคัญของการข้ามชายแดนเข้าสู่ฝั่งประเทศไทยของกลุ่มแรงงานใต้ใหญ่ ซึ่งพบว่าสาเหตุหลักแล้วเกิดจากการหลบหนีการคุกคามจากทหารพม่าและความลำบากในการดำเนินชีวิตภายใต้สภาวะการสังคราม หากมองย้อนกลับไปในช่วงระยะเวลาที่ยี่สิบปีที่ผ่านมาผ่านการข้ามแดนของกลุ่มชาวไทยใหญ่จะสามารถแบ่งออกเป็นสองช่วงเวลาโดยการอธิบายผ่านประวัติศาสตร์ของบริบทจากทั้งในฝั่งประเทศไทยและจากฝั่งประเทศพม่า ซึ่งในงานศึกษาชิ้นนี้จะใช้การแบ่งตามช่วงเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เพื่อเชื่อมโยงกับการแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการอธิบายมูลเหตุและแรงจูงใจในการเข้าสู่ประเทศไทยของแต่ละบุคคล

3.1.1 วิฤตติสังคราม

กล่าวได้ว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศเพื่อบ้านคือ ลาว พม่า กัมพูชานั้นเกิดขึ้นอยู่โดยตลอด หากแต่อยู่ในลักษณะของการเคลื่อนย้ายที่ส่วนใหญ่แล้วไม่เป็นไปตามกฎหมายแห่งรัฐไทย โดยเฉพาะบริเวณชายแดนไทยพม่า เนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการเดินทางข้ามแนวชายแดน โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2520-2540 ที่รัฐไทยได้เปิดประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรม การจัดการประเด็นแรงงานข้ามชาติจึงถูกจัดการผ่านสองแนวคิดคือ แนวคิดทุนนิยมและความมั่นคง (จารุวัฒน์ เกยูรวรรณ และ วิทยากร บุญเรือง, 2555: 6) ในช่วงเวลาดังกล่าวในฝั่งประเทศพม่ากำลังประสบกับความไม่มั่นคงทางการเมืองอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่อำนาจของรัฐบาลทหารพม่า และมีการเข้าควบคุมพื้นที่ชนกลุ่มน้อยต่างๆที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า ส่งผลให้มีผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่าจำนวนมากที่หลบหนีเข้ามายังฝั่งประเทศ

¹ ผู้พลัดถิ่นภายใน และผู้ลี้ภัยจากพม่า โศกนาฏกรรมยังไม่เปลี่ยนแปลง. Salween.org/home/?p=269

ไทยและทำงานในพื้นที่จังหวัดแนวชายแดน กระทั่งในปี พ.ศ. 2535 รัฐบาลไทยได้เปิดให้มีการรายงานตัวของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้เพื่อขึ้นทะเบียนและอนุญาตให้ทำงานได้ชั่วคราวแต่ยังคงสถานะผู้หลบหนีเข้าเมือง ซึ่งค่าธรรมเนียมในการขึ้นทะเบียนในเวลานั้นอยู่ที่รายละ 5,000 บาท ซึ่งนับว่าเป็นเงินจำนวนมาก จึงส่งผลให้การขึ้นทะเบียนไม่ประสบผลสำเร็จนัก ในปี พ.ศ. 2539 ได้ขยายขอบข่ายการขึ้นทะเบียนแรงงานจากเดิมเพียงกลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวพม่า ได้เพิ่มชาวลาวและชาวกัมพูชาารวมเป็นสามประเทศ แต่ทั้งนี้ การขึ้นทะเบียนยังคงไม่ประสบผลสำเร็จมากนักส่วนหนึ่งเกิดจากการห้ามไม่ให้มีการเปลี่ยนนายจ้าง ซึ่งผลจากข้อห้ามนี้ได้ก่อให้เกิดประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยนายจ้างต่อลูกจ้าง และการง่ายต่อการเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์

กรณีศึกษา หญิง อายุ 36 ปี

หญิงนับได้ว่าเป็นผู้อพยพที่เข้ามาในช่วงแรกๆ ของการเดินทางเข้าสู่ฝั่งประเทศไทย โดยเดินทางข้ามมาจากบ้านน้ำจางในปี พ.ศ. 2533 เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวทหารพม่าได้เริ่มรุกคืบเข้าไปในเขตหมู่บ้านและเริ่มบีบให้มีการแบ่งปันเสบียงอาหาร ข่มขู่และเอาเปรียบชาวบ้าน หญิงอาศัยอยู่กับน้ำสาวซึ่งเป็นน้องสาวของแม่เนื่องจากพ่อแม่เสียชีวิตทั้งคู่ หญิงมีน้องสาวหนึ่งคนซึ่งขณะนั้นอายุเพียง 3 ปี หญิงข้ามฝั่งมาพร้อมกับคนในหมู่บ้าน ซึ่งตัดสินใจข้ามมายังฝั่งไทยเนื่องจากก่อนหน้านี้เคยมีคนจากในหมู่บ้านข้ามมาก่อน และบอกถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในฝั่งไทยพร้อมกับชักชวนคนอื่นๆ ให้ข้ามมาหางานทำ หญิงเดินทางจากบ้านน้ำจางเข้าสู่เมืองปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้เวลาประมาณ 5 วัน เพราะในกลุ่มที่มาด้วยมีเด็กเล็กทำให้เดินได้ไม่เร็วและต้องคอยระวังเจ้าหน้าที่ทหาร หญิงเข้ามาตั้งบ้านอยู่กับเพื่อนบ้านที่เดินทางมาด้วยกันโดยอาศัยปลูกกระท่อมไม้ไผ่อยู่ร่วมกับเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นคู่ค้าเมียที่ไม่มีบุตร ในช่วงแรกนั้นหญิงออกไปทำงานรับจ้างในไร่กับเพื่อนบ้านที่ดูแลตน และฝากน้องสาวไว้กับเมียของเพื่อนบ้าน

จนกระทั่งเมื่ออายุได้ 16 ปี จึงตัดสินใจเดินทางเข้าเชียงใหม่พร้อมกับเพื่อนที่เจอในเมืองปายและชักชวนไปทำงานที่เชียงใหม่ โดยขณะนั้นหญิงไม่มีบัตรใดๆ และต้องคอยหลบเจ้าหน้าที่ทุกครั้งที่มีการเข้าตรวจค้นในการเดินทางออกจากปายนั้นหญิงโดยสารรถประจำทางและต้องจ่ายค่าผ่านด่านเป็นเงิน 200 บาทให้กับเจ้าหน้าที่ที่จุดตรวจ หญิงเล่าว่าเงิน 200 บาทในเวลานั้นมีค่ามาก เป็นเงินก้อนใหญ่สำหรับคนที่ออกมาจากเมืองเล็กๆ หญิงได้งานล้างจานที่ร้านอาหารข้างทางใกล้ตลาดวโรรส ได้ค่าจ้างวันละ 50 บาททำงาน 5 โมงเย็น ถึงเที่ยงคืน โดยในเวลานั้นหญิงพักร่วมกับเพื่อนที่ไปด้วยกันในห้องเช่าที่อาศัยร่วมกัน 4 คน จำค่าเช่าไม่ได้ แต่หญิงเล่าว่ายังมีเงินเหลือเก็บส่งให้น้องซึ่งฝากไว้กับเพื่อนบ้าน

หนึ่งทำงานอยู่ 2 ปี ระหว่างนั้นไปได้มีบัตรอะไร จนกระทั่งเจ้าของร้านปิดกิจการ หนึ่งจึงได้งานใหม่เป็นแม่บ้านให้กับครอบครัวคนจีนเปิดกิจการค้าขาย หนึ่งย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านของนายจ้าง แต่ทำงานได้เพียง 4 เดือนก็ลาออกเพราะถูกเรียกใช้งานตลอดเวลา และจ่ายค่าจ้างช้า อีกทั้งไม่สามารถเข้าออกบ้านอย่างอิสระเพราะเจ้านายมักจะบ่นว่าทุกครั้งที่หนึ่งกลับมาจากนอกบ้าน

หนึ่งได้งานผู้ช่วยแม่ครัวในร้านอาหารตามสั่ง และทำงานสองที่คือกลางวันในร้านอาหารตามสั่ง ส่วนกลางคืนรับจ้างล้างจานให้กับร้านอาหารแผงลอย เป็นอย่างนี้อยู่ 4 ปีจนกระทั่งมีเพื่อนที่รู้จักชวนไปสมัครเป็นแม่บ้านให้กับครอบครัวหนึ่งซึ่งเป็นข้าราชการที่เกษียณอายุ ที่นี้เจ้าของบ้านช่วยดำเนินเรื่องในการขอใบอนุญาตต่างๆ และขึ้นทะเบียนพร้อมทั้งทำประกันสุขภาพให้ อีกทั้งหนึ่งยังได้ที่พักในเขตบ้านของเจ้านายซึ่งมีประตูเข้าออกบ้านแยกต่างหากซึ่งหนึ่งสามารถมีอิสระและเป็นส่วนตัว ที่นี้หนึ่งได้เงินเดือนละ 3,000 บาท หนึ่งอาศัยอยู่ที่นั่นถึง 7 ปี ก่อนจะแยกออกมาอยู่ต่างหากเนื่องจากหนึ่งได้รับน้องจากเมืองปายไปอยู่ด้วยแต่ก็ยังคงทำงานต่ออีก 3 ปีก่อนเจ้าของบ้านจะเสียชีวิตเหลือเพียงภรรยา ลูกเจ้าของบ้านจึงย้ายกลับมาจากกรุงเทพเพื่อดูแล หนึ่งเห็นว่าตนเองต้องส่งเสียน้องจึงขอลาออกและนำเงินเก็บที่ได้เปิดกิจการของชำร่วมกับเพื่อนบ้านที่เดินทางมาจากพม่าด้วยกันที่เมืองปาย ส่วนตัวเองทำงานรับจ้างเป็นแม่บ้านให้กับบ้านของเพื่อนเจ้านายคนเก่าซึ่งมีเด็กเล็ก หนึ่งมีหน้าที่ดูแลบ้านและช่วยเลี้ยงเด็ก ซึ่งนายจ้างคนปัจจุบันพาหนึ่งไปขอใบอนุญาตทำงาน ปัจจุบันหนึ่งได้รับเงินเดือน 8,300 บาท และอาศัยร่วมกับนายจ้าง มีห้องของตนเองต่างหาก และสามารถขออนุญาตเดินทางกลับมาปายเพื่อร่วมในพิธีกรรมสำคัญเช่นงานออกพรรษา เข้าพรรษา หรือเมื่อบุตรชายของนายจ้างเข้าพิธีบวชลูกแก้ว

ปี พ.ศ. 2539 ทางด้านฝั่งพม่า ในเขตพื้นที่รัฐฉาน รัฐบาลทหารพม่าได้เข้าทำการปราบปรามขั้นรุนแรงเพื่อไม่ให้ประชาชนไทยใหญ่ให้ความช่วยเหลือแก่กองพันข้ามชาติในการรวบรวมกำลังอาวุธและกำลังคนในการต่อต้านรัฐบาลทหาร โดยทหารได้ทำการกวาดต้อนชาวบ้านจากรัฐฉานภาคกลางและได้ประมาณ 300,000 คน ให้อพยพเข้าไปอยู่ในเมืองภายใน 3-5 วัน หลังจากพ้นคำสั่งไปแล้ว พื้นที่เหล่านั้นคือเขตยิวอิสระ ที่ทหารสามารถยิงผู้ที่ล่องล้าเข้าไปได้ทันที ส่งผลให้ชาวไทยใหญ่จำนวนมากหลบหนีเข้ามายังฝั่งประเทศไทย โดยอาศัยเส้นทางเดินทางพรมแดนจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ในปีต่อมาพบว่าเกิดการฆ่าหมู่ชาวไทยใหญ่ในรัฐฉานเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการจัดตั้งคำสั่งห้ามเข้าเขตพื้นที่หวงห้าม แต่เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนต้องการกลับไปเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ตนปลูกไว้ก่อนถูกกวาดต้อน โดยทหารพม่า ในขณะที่ปลายทางคือประเทศไทยได้เข้าสู่ภาวะฟองบู่แตก เกิดเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนักในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้รัฐบาลไทยในเวลานั้นพยายามลดจำนวนแรงงานข้ามชาติเพื่อสนับสนุน

แรงงานไทย เกิดเป็นการปะทะกันระหว่างความเป็นชาตินิยมของรัฐและกลุ่มทุน การพยายามลดจำนวนแรงงานข้ามชาติลงในขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองของพม่ากำลังคุกรุ่น และมีจำนวนผู้หลบหนีเข้าเมืองเพื่อหลบหนีภัยสงคราม และเพื่อหางานทำ ได้ก่อให้เกิดปัญหาการลักลอบเข้าเมือง

กรณีศึกษา ปลา อายุ 46 ปี

ปลาเดินทางจากหัวเมืองเข้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับนายหน้าที่ได้รับจ้างนำทางโดยเสียค่าจ้างคนนำทาง 7,000 บาท ใช้เวลาเดินทาง 7 วัน สาเหตุที่ตัดสินใจเดินทางเข้ามายังฝั่งไทยเนื่องจากในช่วงที่อยู่พม่านั้นฐานะยากจน ภาวะเศรษฐกิจแย่เพราะผลจากสงคราม ตนเองมีสามีแต่ทุกครั้งที่คลอดลูกลูกเสียชีวิตถึง 2 ครั้ง สามีขอเลิก ตนรู้สึกว่สูญเสียทุกอย่างจึงไม่ขออยู่ในฝั่งพม่าต่อและเพราะได้ยินข่าวว่าการทำงานในฝั่งไทยช่วยให้สามารถหาเงินและเก็บเงินได้ มีความเป็นอยู่ที่ไม่ลำบากเท่าฝั่งพม่า ตนจึงยอมจ่ายเงินเก็บเพื่อเดินทางเข้ามา

เข้ามาครั้งแรกปลาได้งานทำสวนของโรงแรม เดือนละ 1,200 บาท ทำอยู่ 2 ปีก่อนจะมีคนชวนไปทำงานเป็นแม่บ้านให้กับอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เงินเดือน 4,500 บาทต่อเดือน หน้าที่ของปลาคือดูแลบ้านและดูแลพ่อชราของเจ้าของบ้าน ที่นั่นปลาได้เรียนภาษาไทย มารยาทต่างๆ การทำอาหาร การแต่งตัว ปลาออกจากงานนั้นเพราะเริ่มมีคนรักอยากย้ายออกมาอยู่ด้วยกันแต่เมื่อเลิกกันปลาได้ตามเพื่อนเข้าไปทำงานเป็นที่กรุงเทพ ได้เงินเดือน 6,000 บาท ระหว่างที่เข้ามาถึงไปทำงานกรุงเทพนั้นปลาไม่มีบัตรใดๆ เลย และเคยถูกจับหนึ่งครั้งที่กรุงเทพ ตำรวจเรียกเงิน 3,000 บาท แต่ปลาโกหกว่าไม่มีตำรวจจึงค้นตัวและเจอเงินในเสื้อในของปลา ปลาถูกริบเงินไปทั้งหมด ก่อนจะย้ายกลับมาอยู่เชียงใหม่กับพี่สาวในปี พ.ศ. 2550 เพราะพี่สาวอยากให้กลับมาทำบัตรให้ถูกกฎหมาย หลังจากมีบัตรถูกกฎหมายแล้วปลาได้สมัครงานเป็นแม่บ้านของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน

กรณีศึกษา ปาน อายุ 38 ปี

ปานเดินเข้ามาประเทศไทย เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในฝั่งพม่าที่ยากแค้น อีกทั้งยังถูกทหารพม่าขูดรีด ทั้งผลผลิตและการเรียกค่าไถ่ ปานเองถูกทหารจับไปเป็นตัวประกันเพราะพ่อแม่ไม่มีเงินให้ พ่อแม่ต้องหาเงินมาไถ่ตัว ระหว่างที่ถูกจับตัวอยู่ทหารให้กินข้าวกับถั่ว หลังจากเข้ามาในฝั่งไทย ปานคิดเพียงต้องไปตายเอาดาบหน้า งานแรกที่ได้คืองานก่อสร้างเพราะไม่จำเป็นต้องมีบัตร ได้ทำบัตรในปี 2547 การทำบัตรทำให้สามารถต่อรองกับนายจ้างได้และเลือกที่ทำงานได้ หลังจากทำงานก่อสร้างต่อมาได้งานที่สวน

กุหลาบแต่นายจ้างไม่จ่ายเงินจึงหนีออกมาก่อนจะมาสักรเป็นแม่บ้านให้กับโรงพยาบาลสวนดอก โดยมองว่าเป็นงานที่สบายไม่ต้องโดนแดดโดนฝน

ในปี พ.ศ. 2542 เจ้ายอดศึกได้ย้ายฐานกำลังมาอยู่ที่คอยไต่แดงตรงข้ามเขตพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีการจัดตั้งเป็นฐานกำลังแห่งใหม่เพื่อระดมผู้คนและฝึกกองกำลัง ในเวลาเดียวกับที่มีการประกาศนโยบายปราบปรามยาเสพติด ในขณะนั้นทหารพม่าได้มีการเพิ่มกำลังคนเข้าไปในรัฐฉาน เพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับบริเวณพื้นที่สร้างเขื่อนท่าซาง ซึ่งก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างมาก โดยพบว่าจากรายงาน “ไบออนุญาตข่มขืน” ที่กลุ่มเครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทยใหญ่ (SWAN) ร่วมกับ SHRF ระบุว่า มีผู้หญิงในพื้นที่ถูกข่มขืนกว่า 300 คน มีการเผาหมู่บ้านในเมืองหลายรัฐฉานตอนใต้ ส่งผลให้เกิดผู้ไร้ที่อยู่อาศัยกว่าหมื่นคน บางส่วนได้หนีเข้าไปหลบซ่อนตัวในป่า ไร่ และนับพันคนที่หนีเข้ามายังประเทศไทยผ่านทาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ การปะทะกับกำลังทหารพม่าของกองกำลังไทยใหญ่นั้นรุนแรงมากขึ้นกระทั่งในปี 2544 รัฐบาลทหารพม่าได้ทำการปิดด่านทุกแห่งที่อยู่ติดชายแดนประเทศไทย

กรณีศึกษา ปู่ก อายุ 45 ปี

บ้านเดิมอยู่ในจังหวัดดองกี ใกล้กับทะเลสาบอินเล เข้ามาเมืองไทยในปี 2543 ซึ่งในขณะนั้น ปู่กเล่าว่า ยังมีคนเดินทางมาทำงานที่เชียงใหม่ไม่มากนัก และยังไม่มีการเปิดขออนุญาตทำบัตรแรงงาน แต่มีการให้ขอทำบัตรบุคคลบนพื้นที่สูง (บัตรเขียวขอบแดง)

ปู่กเดินทางเข้ามาประเทศไทยทางชายแดนด่านด่าน BB1 บริเวณบ้านหนองอุก อำเภอเชียงดาว แต่ในขณะนั้น (ประมาณปี 2543) ด่านมีการปิด-เปิด อยู่บ่อยครั้ง เพราะมีการสู้รบกันบริเวณชายแดน ดังนั้นช่วงเวลาที่ปู่กเข้ามาเป็นช่วงที่ด่านปิดทำให้ต้องรอด่านเปิดอยู่ที่คอยกองมู เป็นเวลา 4-5 เดือน โดยไปพักที่บ้านญาติของนายจ้างที่จะมาจ้างให้มาเลี้ยงหลานในเมืองเชียงใหม่ โดยเจ้านายเป็นไทใหญ่ที่บ้านนากองมู ซึ่งมาอยู่เมืองไทยเป็นเวลานานแล้ว จนลูกสาวแต่งงานมีลูกจึงต้องการคนมาช่วยเลี้ยงหลาน และได้ส่งข่าวให้คนส่งพม่ามาถามหาคนให้ เมื่อปู่กทราบข่าวจึงสนใจอยากเข้ามาทำงาน ทั้งนี้ เหตุผลหลัก ในการเข้ามาเมืองเชียงใหม่ คือ ขณะนั้น ปู่กอายุได้ 30 ปี ได้เลิกกับสามี ซึ่งมีลูกด้วยกัน 2 คน ซึ่งปู่กต้องรับผิดชอบเลี้ยงลูกเพียงคนเดียว พอเห็นคนในหมู่บ้านเริ่มออกไปทำงานเมืองไทยจึงเริ่มสนใจ กระทั่ง ได้ข่าวว่ามีคนบ้านเดียวกันที่อยู่เมืองไทยต้องการหาคนไปเลี้ยงเด็กจึงตัดสินใจเข้ามาทำงานในไทยเพื่อหาเงินส่งไปให้ลูก พ่อแม่ และพี่สาวที่บ้าน

หลังจากตัดสินใจเข้ามาทำงานเป็นพี่เลี้ยงเด็กที่เชียงใหม่จากการชักชวนของคนในหมู่บ้าน แต่ต้องมาติดอยู่บริเวณชายแดนเพราะด่านปิด เป็นเวลา 4-5 เดือน โดยพักอาศัยอยู่บ้านญาติของนายจ้าง และระหว่างที่รอก็มีความคิดว่าอยากจะเดินเท้าข้ามเข้ามาเพราะไม่อยากจะรอด่านเปิด เพราะก็ไม่มีความแน่นอนว่าจะเปิดเมื่อไหร่ เนื่องจากเป็นปัญหาทางการเมือง การสู้รบ รวมทั้ง ได้ข่าวว่า ฝั่งไทยมีการประกาศให้เปิดขึ้นขออนุญาตทำบัตรบุคคลบนพื้นที่สูงได้ แต่แม่เต่าบ้านที่เธอไปของพักด้วยนั้น ได้ห้ามปรามไว้ว่า ถ้าเดินเท้าเข้ามาเจอระเบิด พ่อแม่ พี่สาว และลูกอีก 2 คนจะเป็นอย่างไร ปุก จึงตัดสินใจรอจนกว่าด่านจะเป็นเป็นเวลา กว่า 5 เดือน โดยระหว่างนั้น ได้ช่วยงานที่บ้านของคนที่เป็นอาสาสมัครด้วย

เมื่อเข้ามาเมืองไทยแล้ว ปุกได้มาเป็นพี่เลี้ยงเด็กบ้านของคุณชายไทใหญ่ที่ลูกสาวได้มาเติบโตและแต่งงานกับคนไทยอยู่ที่เชียงใหม่หลายปี โดยมาพักอาศัยอยู่กับนายจ้าง มีหน้าที่ในการเลี้ยงเด็กทารกอายุได้ 6-7 เดือน เป็นหลัก และได้ค่าจ้างเดือนละ 1,500 บาท ซึ่งอยู่แถวร้านหนังสือสุริวงส์ ซึ่งในช่วงแรกมีปัญหาเรื่องการสื่อสารบ้างกับพ่อแม่ของเด็กที่จะพูดภาษาไทย

หลังทำงานได้ประมาณ 2 ปี ปุกก็ขออนุญาตเจ้านายกลับบ้านครั้งแรก หลังเข้ามาอยู่เมืองไทยเพื่อไปเยี่ยมพ่อแม่ พี่สาว และลูกทั้ง 2 คน ซึ่งได้กลับไปเดือนกว่า (ปัจจุบันลูกทั้ง 2 คน ผู้ชายอายุ 19 ผู้หญิงอายุ 16 ปี กำลังเรียนหนังสือ ทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและมัธยม อยู่ที่ประเทศพม่า) เนื่องจากคิดถึงบ้าน และได้เดินทางไปทางหนองจอก โดยการเหมารถไปในราคา 1,500 บาท

เมื่อมาถึงชายแดนก็มีคนมารับเนื่องจากได้ใช้เบอร์บ้านเจ้านายติดต่อให้คนทางบ้านมารับ และหลังจากกลับบ้านก็กลับเข้ามา ก็เข้ามาทำบัตรแรงงานในปี 2546 และได้กลับมาอยู่เชียงใหม่อีก 2 ปี ซึ่งคราวนี้เจ้านายไปซื้อสวนมะม่วง ปุกจึงได้ไปทำงานเป็นแม่บ้านที่สวนมะม่วงตามเจ้านายไป ซึ่งเจ้านายได้ขึ้นเงินเดือนให้เป็นเดือนละ 2,500 บาท แต่หลังจากทำงานได้ 2 ปี (หลัง) ก็ตัดสินใจกลับบ้านอีกครั้ง เนื่องจากเป็นช่วงที่แม่ไม่ค่อยสบาย

หลังกลับไปอยู่บ้านนานปีกว่า ก็กลับเข้ามาทำงานที่บ้านเจ้านายเดิม แต่เจ้านายต้องประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ จึงตัดสินใจหางานใหม่ ซึ่งได้งานเป็นลูกจ้างร้านอาหารปิ่นโต และร้านข้าวมันไก่ ซึ่งอยู่บริเวณที่ว่าการอำเภอเมือง เชียงใหม่ ได้ค่าแรงเดือนละ 4,500 บาท (ร้านอาหารปิ่นโต) โดยทำงานจันทร์-เสาร์ หยุดวันอาทิตย์และค่าจ้างล้างจานที่ร้านข้าวมันไก่ ตั้งแต่ 6 โมงเย็น ถึง 4 ทุ่ม วันละ 100 บาท (ทำทุกวัน) ซึ่งทำให้มีรายได้เดือนละ ประมาณ 7,000-7,500 บาทต่อเดือน และปุกได้ออกมาเช่าห้องพักบริเวณใกล้ร้านโจ๊กสมเพชร อยู่กับเพื่อน (ไทใหญ่) 3-4 คน ราคาเดือนละ 900-1,200 บาท (พักรวมกัน กับเพื่อน ภายในห้องมี 1 เตียง 1 โต๊ะ แบ่งพื้นที่ 2 คน นอนบนเตียง อีก 2 คนนอนด้านล่าง ห้องน้ำรวม หากราคาเช่าตกคนละ

300 บาทต่อเดือน) ซึ่งส่วนใหญ่ทุกคนจะอาศัยห้องพักเป็นที่หลับนอนเท่านั้น เนื่องจากต้องทำงานทุกวัน ตั้งแต่ 6 โมงเช้า ถึง 5 โมง โดยเพื่อนรวมห้องอีก 2 คนทำงานแม่บ้านของบริษัท

ทั้งนี้ การที่ปักคัตสินใจออกจากงานแม่บ้านประจำบ้านมาทำงานรับจ้างที่ร้านอาหาร เนื่องจากต้องการหาเงินเพื่อส่งไปให้แม่ พี่สาว ลูก 2 คน และหลานอีก 1 คน ที่บ้าน (พม่า) และหลังจากนั้นไม่นาน ปี 2553 มีเพื่อนชวนให้มาสมัครทำงานเป็นแม่บ้านประจำบริษัท และได้ทำมาจนถึงปัจจุบันกว่า 3 ปี

จากกรณีศึกษาข้างต้น ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆ ทำให้ทราบว่า แรงงานหญิงข้ามชาติ มีการใช้เส้นทางในการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1.บ้านหาด รัฐฉาน เดินเข้าอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน เข้าเชียงใหม่
- 2.เมืองปั้ง รัฐฉาน เดินเข้าอำเภอเวียงแหงจังหวัดเชียงใหม่
- 3.บ้านน้ำจาง รัฐฉาน เดินเข้าอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ หรือเดินเข้าทางอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก่อนเข้าสู่เมืองเชียงใหม่
- 4.เมืองลายคำ เดินเข้าอำเภอเชียงดาว หรือ อำเภอฝาง หรือเดินเข้าอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก่อนเข้าเมืองเชียงใหม่
- 5.เมืองเวียงเงิน เดินเข้าอำเภอเชียงดาว

รูปภาพที่ 3.2 แผนที่แสดงเมืองต่างๆ ในประเทศพม่า

3.1.2 หลังวิกฤติสงคราม

สถานการณ์การปะทะระหว่างกองกำลังไทยใหญ่และทหารพม่าเริ่มคลี่คลายแม้ว่าจะยังไม่สงบเสียทีเดียวแต่กระนั้นสถานการณ์การข้ามแดนของกลุ่มแรงงานชาวไทยใหญ่หาได้หมดไปไม่ กลับพบว่ายังคงมีแรงงานชาวไทยใหญ่เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อเข้ามาหางานทำอย่างต่อเนื่อง และแม้ว่ารัฐบาลทหารพม่าจะมีการลงนามในสัญญาหยุดยิงแต่ก็ยังคงมีการปะทะกันกับกลุ่มกองกำลังชนกลุ่มน้อยเป็นระยะดังเช่นที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2553 ทำให้มีผู้ลี้ภัยเข้ามาอาศัยลี้ภัยสงครามบริเวณฝั่งชายแดน แม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวนมาก และทางการไทยได้พยายามส่งกลับแต่เนื่องจากสงครามยังไม่สิ้นสุดจึงทำให้เกิดการอพยพเข้าออกระหว่างชายแดนอีก 3-4 ครั้ง

สถานการณ์แรงงานข้ามชาติที่เข้าสู่ประเทศไทยกลายเป็นประเด็นสำคัญอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านการผลิต และระบบเศรษฐกิจของไทยเนื่องด้วยแรงงานเหล่านี้มีส่วนอย่างมากในภาคการผลิตในปี พ.ศ. 2544 รัฐได้เริ่มดำเนินนโยบายการขยายสิทธิประกันสุขภาพให้แก่แรงงานในอัตรา 1,200 บาทต่อปีโดยสามารถจ่าย 30 บาทในการเข้ารับการรักษาแต่ละครั้งนอกจากนี้ในปีพ.ศ. 2547 รัฐบาลไทยได้เริ่มจดทะเบียนลักษณะพลเมืองโดยมีการออกเลขประจำตัว 13 หลัก แบ่งหมวด และให้เข้าชื่อในทะเบียนบ้านของนายจ้าง ซึ่งพบว่ามีการจ้างงานนับล้านคนเข้าจดทะเบียนในครั้งนี้นอกจากนี้แล้วยังมีการลงนามเข้าร่วม MOU และมีการจัดทำพาสปอร์ตให้ประเทศพม่าส่งผลให้การเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติในช่วงหลังเป็นระบบและถูกกฎหมายมากขึ้น

3.2 สถานการณ์ในประเทศปลายทาง

3.2.1 ความต้องการแรงงานในประเทศไทย

นับแต่ปี 2531 หลังการปราบจลาจลในพม่าส่งผลให้ประชาชนชาวพม่าจำนวนมากลี้ภัยเข้ามาสู่ฝั่งไทย ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเศรษฐกิจของไทยมีการเติบโตสูงมาก โดยเฉพาะในส่วนของงานก่อสร้างและประมง เกิดเป็นความต้องการแรงงานระดับล่างจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลเองได้ยึดหยุ่นในส่วนของนโยบายให้ผู้ที่หลบหนีเข้าเมืองสามารถเข้าสู่ระบบการทำงานได้อย่างถูกกฎหมาย สิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมคือการวางแนวทางปฏิบัติในการอนุญาตจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติทำให้มีแรงงานข้ามชาติเข้าสู่ระบบการจดทะเบียนเพิ่มขึ้นทุกปี และมีการคาดการณ์ว่าจำนวนแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยนั้นมีรวมทั้งสิ้นกว่าสองล้านคนซึ่งได้กล่าวถึงในรายละเอียดแล้วในบทที่ 2

จากการศึกษาถึงความต้องการที่แท้จริงในการใช้แรงงานข้ามชาติของสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศพบว่า จากการสำรวจความต้องการแรงงานข้ามชาติของนายจ้างในปี 2550 พบว่า มีความต้องการ

รวมประมาณ 7.6 แสนหนึ่งล้านราย โดยความต้องการสูงสุดอยู่ที่งานภาคการประมง และรองลงมาคือภาคการก่อสร้าง และภาคเกษตรกรรม แต่หากเปรียบเทียบกับความต้องการในระดับสูงคือ อัตราการจ้างงานที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิต พบว่าในปี 2550 ควรมีการเพิ่มจำนวนแรงงานข้ามชาติเข้าสู่ระบบการผลิตถึงกว่าสี่แสนราย แสดงให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาติที่ได้รับใบอนุญาตมีต่ำกว่าแรงงานที่ควรได้รับใบอนุญาตซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีความต้องการแรงงานข้ามชาติในอัตราที่สูงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในระบบการผลิต (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551)

3.2.2 ความต้องการแรงงานในจังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจของกรมการจัดหางาน สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว พบว่า จังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติเข้าทำงานมากที่สุด 5 จังหวัดคือ กรุงเทพมหานคร สุราษฎร์ธานี สมุทรปราการ และเชียงใหม่ ในเขตภาคเหนือจังหวัดเชียงใหม่พบว่ามีแรงงานข้ามชาติเข้าทำงานอย่างหนาแน่นที่สุดในภาคเหนือ ส่วนใหญ่แล้วเป็นแรงงานสัญชาติพม่าซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพก่อสร้างและการเกษตร ปัจจัยสำคัญเกิดจากเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นระยะทางหลายกิโลเมตรซึ่งง่ายต่อการเดินทางข้ามมาอีกทั้งเชียงใหม่จัดได้ว่าเป็นเมืองที่มีอัตราการเติบโตที่สูง เป็นศูนย์กลางการบริหาร ด้านธุรกิจ และวัฒนธรรมมากที่สุดในภาคเหนือ และเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพฯ ทำให้มีความต้องการแรงงานระดับล่างในปริมาณมาก เช่นกันที่สำคัญสำหรับแรงงานข้ามชาติแล้วเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของโอกาสการสร้างงาน และสร้างอาชีพ ให้แก่พวกเขา

จากข้อมูลสำนักงานจัดหางานเชียงใหม่ (2556) พบว่า มีแรงงานสัญชาติพม่าอยู่ในอำเภอเชียงใหม่ตามลำดับดังนี้ อำเภอเมือง อำเภอฝาง อำเภอสันทราย อำเภอแมริม อำเภอหางดง อำเภอแม่สาย อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด และอำเภอสันป่าตอง รวมทั้งสิ้น 281,601 คน

สำหรับแรงงานพม่าในเมืองเชียงใหม่ก็นับได้ว่าเป็นกลุ่มหลักของตลาดแรงงาน ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากค่าแรงที่ต่ำ เมื่อเทียบกับแรงงานชาวไทย โดยค่าจ้างรายวันนั้นอยู่ที่ 120-150 บาทต่อวัน แรงงานบางส่วนที่ทำงานแบบเหมาอาจถูกกดค่าแรงมากกว่านั้น โดยเฉพาะแรงงานที่ไม่มีบัตรอนุญาตทำงาน ซึ่งหมายถึงการไม่สามารถทำสัญญาจ้างงานเป็นลายลักษณ์อักษรได้ แต่กระนั้นแม้ว่าจะมีการทำสัญญาเป็นรายลักษณะอักษร ผ่านการจ้างงานของบริษัทจัดหางาน ประเด็นการถูกขูดรีดแรงงานก็ยังคงปรากฏอยู่ กรณีที่เข้าสู่การรับรู้ของสังคมคือ การเดินประท้วงของแรงงานพม่าที่ถูกขูดรีดค่าแรงจากบริษัทรับจัดหางานรับเหมาก่อสร้างห้างสรรพสินค้าในเชียงใหม่ ซึ่งกลายเป็นการจุดประเด็นเรื่องค่าแรงของแรงงานพม่าในเมืองเชียงใหม่ให้สังคมได้รับรู้อีกครั้ง

จะเห็นได้ว่าแรงงานพม่าในเมืองเชียงใหม่ก็นับได้ว่าเป็นกลุ่มคนสำคัญที่มีผลต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการเข้ามาเติมเต็มในส่วนองงานที่แรงงานไทยไม่เลือกทำ จากงานศึกษาถึงประเด็นการตัดสินใจจ้างแรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร (สุณีย์ จ้อยจำรัส, 2547) พบว่าแรงงานต่างด้าว มีความอดุสาหะ ขยัน อดทน และไม่เกียจงาน และยังมีความทุ่มเทในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าคนไทย สอดคล้องกับงานศึกษาเรื่องผลกระทบด้านมหภาคของการจ้างแรงงานอพยพต่างชาติต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตลาดแรงงานและการจ้างงานของคนไทยและการกระจายรายได้ (ยงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2551) พบว่า การเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาติในประเทศนั้นทั้งที่ถูกและผิดกฎหมายต่างส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศขยายตัวมากขึ้น อัตราเงินเฟ้อลดลงและลดความกดดันจากการเพิ่มขึ้นของค่าแรงที่ลดลง ในทางกลับกัน ผลกระทบที่เกิดจากการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติส่งผลต่อสังคมในหลายประเด็นเช่นกัน เช่นก่อให้เกิดภาวะอัตราค่าจ้างงานแรงงานไทยที่ลดลงไปอยู่ในระดับเดียวกับแรงงานพม่า เงินหมุนเวียนในชุมชนน้อยลง เกิดปัญหาการลักลอบนำสิ่งผิดกฎหมายเข้าประเทศ ความไม่สงบเรียบร้อยและปัญหาด้านสาธารณสุข (พวงผกา อาษา, 2550)

3.3 รูปแบบการเดินทางเข้าสู่เมืองเชียงใหม่

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางเข้าสู่เมืองเชียงใหม่จากประเทศต้นทางในช่วงเวลาที่ต่างกันสะท้อนให้เห็นรูปแบบของการเดินทางและความคาดหวังที่มีต่อประเทศปลายทางอย่างสอดคล้อง อันส่งผลต่อกระบวนการปรับตัวของแรงงานเหล่านั้นในรูปแบบที่ต่างกัน โดยสามารถแบ่งรูปแบบของการเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ออกได้เป็นสามกลุ่มคือ

3.3.1 การเดินทางข้ามฝั่งเพื่อลี้ภัยสงคราม

นับแต่ปี 2530 ถึงปี 2534 ภาวะสงครามในพม่าได้ทวีความรุนแรงขึ้นส่งผลให้มีผู้อพยพจำนวนเรือนแสนทะลักเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้มีความต้องการเข้ามาเป็นแรงงานในระยะแรก แต่มาเนื่องจากการลี้ภัยสงครามเป็นหลัก

“เข้ามาทางน้ำจาง เข้ามาขาย ตอนนั้นอุ้มน้องเข้ามาด้วย น้องเพิ่งได้ 3 ขวบ พ่อแม่ไม่มีแล้ว (เสียชีวิต) มากับคนรู้จักในหมู่บ้าน เขาพามา เขาสงสาร ตอนนั้น 30 ปีกว่าๆ เข้ามาปี 33 มาตั้งบ้านตรงท้ายบ้านแม่เย็น (หมู่บ้านหนึ่งในอำเภอปาย) มันเป็นป่า มาตากแล้วปลูกบ้าน เป็นไม้ไผ่คนที่พามาเขาไปรับจ้างในเมือง เอาเราไปด้วย เมียเขาอุ้มน้องให้เรา ถ้าเขาไปทำงานเราก็ต้องดูแลไปรับจ้างเก็บกวาดบ้าน เอาหญ้าถั่วบ้าง เกี่ยวข้าวบ้าง โตมาอายุ 16 ก็ขึ้นรถเมล์ไปเชียงใหม่ บัตรอะไรก็ได้”

ไม่มีจ่ายให้ที่ด่านสองร้อยบาท ไปทำงานล้างจาน ส่งเงิน มาให้น้ำ (คนที่เข้ามาไทยด้วย) ให้เขา เลี้ยงน้องให้เรา” หญิง อายุ 36 ปี

3.3.2 หลังวิกฤติสงคราม เข้ามาหางานเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่

ผลของการสู้รบยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบันว่าแม้ว่าจะมีการทำสัญญาหยุดยิงและมีการเลือกตั้งเพื่อ พัฒนาการปกครองให้เข้าสู่ระบบประชาธิปไตย แต่ในส่วนของกรณีดำเนินชีวิตนั้น ทหารพม่ายังคงมีบทบาท อย่างสูงในการกดขี่ ควบคุมประชากรในประเทศ โดยเฉพาะการขูดรีดผลผลิต ซึ่งหากไม่มีให้ ชาวบ้านเองจะ ถูกทำร้าย ประกอบกับข้อจำกัดในการหารายได้ ส่งผลให้แรงงานจำนวนมากเลือกที่จะอพยพเข้ามาทำงานใน ประเทศไทย เนื่องจากโอกาสในการทำงานที่มีสูงกว่า บางส่วนเข้ามาทั้งครอบครัวในขณะที่บางส่วนเลือกที่จะ เป็นตัวแทนครอบครัวเข้ามาทำงานเพื่อส่งเงินให้ที่บ้าน

“ที่พม่ามันลำบากมาก ได้ข้าว ทหารก็จะมาเอาไปส่วนหนึ่ง ถ้าไม่มีข้าวก็ต้องให้ เงิน ปีที่ตัดสินใจเข้ามาไทย น้ำท่วมข้าวหมด แล้วทหารก็ยังมาบีบจะเอาเงิน” ปาน อายุ 38 ปี

“เห็นคนข้างบ้านที่เขาเข้ามาทำงานในไทย ที่บ้านเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่อด อยาก เลยอยากมาทำบ้าง ที่บ้านจะได้สบายขึ้น” อ่อน อายุ 38 ปี

“ที่โน่นลำบาก อยู่ที่นี่รายได้ มีงานให้ทำ ที่โน่นอดอยาก บางทีก็มีทหารพม่ามา เอาข้าวเราไป ไม่พอกิน ลำบากมาก” หญิง อายุ 36 ปี

3.3.3 เข้าประเทศไทยเพื่อเยี่ยมญาติ/ เพื่อท่องเที่ยว

หลังจากที่พม่าเกิดความสงบ การเข้าออกผ่านพรมแดนกับประเทศไทยมีความสะดวกขึ้น อีกทั้ง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่ได้แพงมาก พบว่า แรงงานหญิงบางส่วนที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่ มีสาเหตุหลักใน การเข้ามาประเทศไทยจากการเข้ามาเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องที่เข้ามาทำงานก่อนแล้ว ซึ่งในกลุ่มนี้พบว่า มักเป็น กลุ่มเด็กวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปี มีญาติอยู่ในฝั่งไทย ซึ่งญาติเหล่านั้นเข้ามาในช่วงสงครามหรือภายหลัง สงครามสงบแต่มีการเข้ามาตั้งหลักปักฐานในประเทศไทย บางคนมีคนในครอบครัวที่ประกอบอาชีพมั่นคง อยู่ในประเทศไทย ซึ่งสะดวกต่อการพักอาศัย และต่อมาก็เลือกที่จะหาอาชีพในฝั่งไทยโดยส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่เข้ามาอยู่ก่อนแล้ว

“ตอนแรกเข้ามาเพราะคิดจะเข้ามาเที่ยวหาพี่สาว พี่สาวอยู่ที่นั่นก่อน นั่งเรือเข้ามาถึง จะแพงกว่าแต่ก็ปลอดภัยกว่า มาพักกับพี่สาวที่เชียงใหม่” ก๊วย อายุ 32 ปี

“มีพี่สาวที่อยู่เวียงแหง ตอนเข้ามาก็หางานทำ ลงไปกรุงเทพก็เคย แต่พี่สาวจะคอย ส่งข่าวเวลาเขามีทำบัตร” ปลา อายุ 46 ปี

แม้ว่าเงื่อนไขในการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยจะต่างกัน แต่ในที่สุดแล้ว การทำงานกลายเป็น เป้าหมายที่ทุกคนคาดหวัง โดยพบว่าเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้แรงงานชาวพม่าจำนวนมากเลือกที่จะอพยพเข้ามา ยังฝั่งไทยนั้นคือรายได้ที่เมื่อเทียบกับการทำงานที่พม่า นับได้ว่าเป็นรายได้ที่มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด จึง พบว่า แรงงานส่วนใหญ่เลือกที่จะจ่ายค่านายหน้าเป็นเงินจำนวนมากเพราะเชื่อว่าเมื่อตนได้เข้าสู่ประเทศไทย แล้ว รายได้อันเกิดจากการทำงานในฝั่งไทยจะมากกว่าเงินที่เสียให้กับค่านายหน้า ดังนั้น จึงสามารถจำแนก รูปแบบการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยได้เป็น 2 รูปแบบคือ

1) การเดินเท้าโดยมีนายหน้าเป็นผู้นำทาง ใช้เวลาเดินทางประมาณหนึ่งอาทิตย์ผ่านป่าเข้าสู่พื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นหลัก โดยแต่ละครั้งนายหน้าจะนำแรงงานข้ามเข้ามาครั้งละ 5-15 คน โดยมีค่าใช้จ่าย อยู่ระหว่าง 7,000 ถึง 10,000 บาท การเข้าประเทศไทยโดยวิธีนี้ค่อนข้างเป็นที่นิยมเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่ถู กว่าการเดินทางวิธีอื่น มีคนนำทางที่ช่วยให้สามารถเข้าประเทศไทยได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่มีต้นทุนต่ำ แต่ในมุมมองของแรงงานหญิงพบว่าการเดินทางด้วยวิธีนี้ค่อนข้างเสี่ยง โดยเฉพาะเมื่อเป็นผู้หญิงคนเดียวที่ไม่มีคนรู้จักหรือญาติผู้ชายเดินทางมาพร้อมกัน

“ก็เคยได้ยินว่านายหน้าหลอกเอาไป บางคนก็ว่าพาไปขาย บางคนก็ว่าถูก ข่มขืนในป่า ก่อนออกมาก็มีคนเขาพูดกัน แต่เรามากับคนรู้จัก เขาดูแลเราได้ ถ้ามีคนเดียว อาจจะไม่กล้ามา” หนิง อายุ 38 ปี

“ตอนนั้นคิดไปตายเอาดาบหน้า ออกมาพร้อมกับสามีถ้ามีคนเดียวสามีก็ไม่ ยอม ให้มาเพราะว่ามันอันตราย” ปาน อายุ 46 ปี

2) เดินทางโดยเรือ รถ หรือเครื่องบิน มักพบว่ากลุ่มของแรงงานหญิงข้ามชาติเหล่านี้ เมื่อทำงานได้ สักระยะหนึ่งแล้วมักจะกลับไปเยี่ยมครอบครัวในฝั่งพม่า โดยเดินทางทางรถเป็นหลัก เหตุผลหนึ่งที่พวกเขา

เลือกการเดินทางรูปแบบนี้เพราะส่วนใหญ่มีบัตรอันแสดงถึงสถานภาพการเป็นแรงงานที่ถูกกฎหมาย มีนายจ้างและมีการขออนุญาตออกนอกพื้นที่ ซึ่งในส่วนนี้แตกต่างจากการเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก ในการเข้ามาครั้งแรกนั้นแรงงานเลือกที่จะไม่ดำเนินการผ่านช่องทางตามกฎหมาย ด้วยสาเหตุหลักคือ ความยุ่งยาก และค่าใช้จ่ายที่สูง หากแต่หากกลับ สถานะของแรงงานที่ผ่านการจดทะเบียนแล้ว ช่วยเป็นใบเบิกทางที่สะดวกขึ้น นอกจากนี้ประสบการณ์การต่อรองกับเจ้าหน้าที่เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่แม้ว่าแรงงานจะไม่มีใบอนุญาตออกนอกพื้นที่ แต่พวกเขาที่เรียนรู้ถึงวิธีการเอาตัวรอดในกรณีที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่

“ที่กลับไปพม่าไปเยี่ยมแม่ เจอด่านที่แม่สายเสียค่าปรับออกนอกพื้นที่ไป 2,000 บาท วกกลับลูกของเจ้านายพี่ขับรถมารับจากแม่สาย เขาไม่ตรวจอะไรเลยด้วยซ้ำ พี่คิดว่าต่อไปพี่จะบินกลับไปเลย” ปลา อายุ 46 ปี

สรุป

การเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทยของชาวไทยใหญ่มีปัจจัยที่สำคัญคือปัจจัยด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งบีบบังคับให้ต้องเกิดการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย อันเป็นลักษณะของการเคลื่อนย้ายตามความจำเป็นที่บีบบังคับ และเพื่อความอยู่รอด ผู้ที่อพยพเข้ามาในช่วงแรกคือก่อนหรือระหว่างสงครามมักเป็นผู้ที่ไม่มีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือได้ พบว่าแรงงานกลุ่มนี้มักเข้ามาผ่านทางนายหน้าซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูงและต้องแบกความเสี่ยงในการถูกบังคับใช้แรงงานเนื่องจากมีสถานะที่ผิดกฎหมายและยากที่จะหานายจ้างที่จะยอมทำบัตรให้เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ลักษณะการทำงานจึงพบว่า แทบไม่มีอำนาจใดๆ ในการต่อรองกับนายจ้าง อยู่ในประเทศไทยด้วยความหวาดระแวงทำให้ปิดโอกาสในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนไทย หรือแรงงานกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ไทยใหญ่ มีการเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ง่ายเนื่องจากไม่มีเอกสารใดๆ ในการระบุที่อยู่หรือสถานที่ทำงาน ซึ่งเมื่อประกอบกับช่องโหว่ของการไม่ปฏิบัติของตัวเจ้าหน้าที่เองทำให้แรงงานเองไม่เชื่อมั่นในการขึ้นทะเบียนหรือการทำบัตรเพื่อระบุตัวตน แม้ในอีกด้านหนึ่งตัวเอกสารเหล่านั้นช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับนายจ้างก็ตาม

สำหรับแรงงานที่เข้ามาในช่วงหลังพบว่ากระบวนการทำให้ถูกกฎหมายเป็นบุคคลที่มีการระบุตัวตนได้นั้นมีความยืดหยุ่นมากขึ้น อีกทั้งค่าใช้จ่ายลดลงทำให้นายจ้างสามารถพาถูกจ้างไปขึ้นทะเบียนได้ง่ายขึ้น ประกอบกับมีสวัสดิการในการรักษาพยาบาลซึ่งต่างๆ เหล่านี้ช่วยให้ผู้ที่เข้าในระยะหลังมีโอกาสในการอยู่ในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายมากขึ้นซึ่งในส่วนนี้ส่งผลโดยตรงต่ออาการต่อรองกับนายจ้าง และการเปิดโอกาสแก่ตัวเองในการสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมรอบข้าง โดยไม่ต้องหลบซ่อน นอกจากนี้ยังพบว่า

แรงงานที่เข้ามาในภายหลังสงครามสงบมีเครือข่ายของผู้ที่เข้ามาก่อนช่วยในการติดต่อกันหรือแม้แต่การส่งข่าวกลับไปยังฝั่งพม่าถึงโอกาสในการทำงานซึ่งง่ายต่อการตัดสินใจในการเดินทางเข้ามาทำงานแต่กระนั้นเงื่อนไขบางประการยังคงผูกมัดตัวแรงงานให้ต้องขึ้นตรงกับนายจ้างเช่นการต้องหานายจ้างใหม่เพื่อขึ้นทะเบียนภายใน 7 วันหลังจากถูกเลิกจ้างหรือลาออก ซึ่งยังคงเป็นประเด็นที่เอื้อต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง และเป็นช่องว่างในการแสวงหาผลประโยชน์จากตัวแรงงานเช่นการรีดไถจากเจ้าหน้าที่ หรือการขอมติงสถานะทางกฎหมายหลังจากถูกเลิกจ้างและไม่สามารถหานายจ้างใหม่ได้ตามกำหนด ทำให้หลายคนต้องกลับไปอยู่ในสถานะผิดกฎหมายอีกครั้ง

สถานการณ์จากประเทศต้นทางมีผลอย่างมากต่อการตัดสินใจออกเดินทางข้ามมายังประเทศปลายทาง ในขณะที่เดียวกันนโยบายเกี่ยวกับแรงงานของประเทศปลายทางมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงงานและสังคมปลายทางซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามแต่การปรับเปลี่ยนนโยบายของภาครัฐ